

Alkoholikäsihuuhde, onko vaihtoehtoja?

44. Valtakunnalliset Sairaalahygieniapäivät

Heli Heikkinen, KHA, Siun sote

27.3.2019

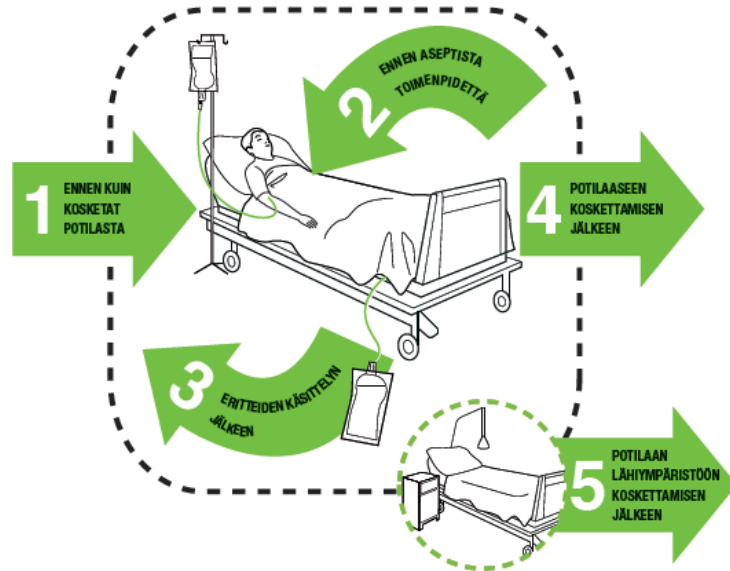
Käsihygienia

- Käsihygienian tavoitteena on estää/vähentää hoitoon liittyviä infektioita
- Käsihygieniasta on kansainvälisiä ja kansallisia ohjeita ja linjauksia, mutta
  - Käsihygienia toteutuu edelleen puutteellisesti
  - Käsihygienia toteutuu suositusten mukaan keskimäärin 40 % tilanteissa, joissa sitä tulisi toteuttaa
- Käsihygieniamenetelmät terveydenhuollossa (WHO 2009):
  - käsien pesu vedellä ja saippualla (40-60s)
  - alkoholipohjaisen käsihuuhteen käyttö (20-30s)
- Käsihuuhteen saatavuuden parantaminen on yksinkertainen keino parantaa käsihygienian toteutumista
  - Esim. Siun soten henkilökunnalle tehdyn kyselyn (2017) perusteella käsihuuhteen saatavuus on yksi syy puutteelliseen käsihygieniaan

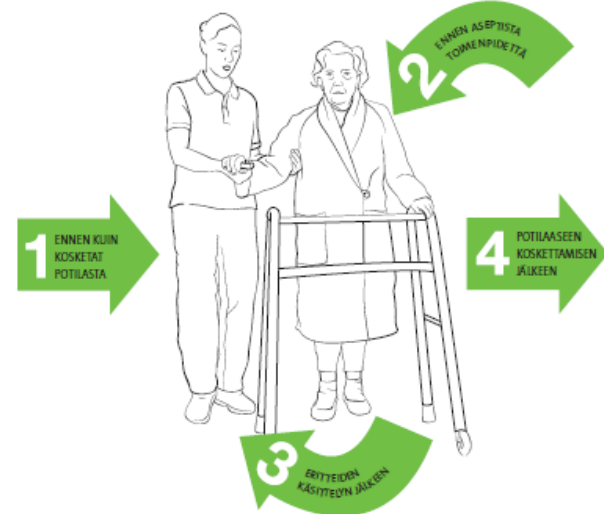

Käsihuuhdetta tulee olla käden ulottuvilla aina kun sitä tarvitaan

Viisi muistisääntöä hyvään KÄSIHYGIENIAAN

Muistisäännöt hyvään käsihygieniaan palveluasumisessa ja laitoshoidossa

Alkoholikäsihuhuhteen helppo saatavuus voi johtaa väärinkäyttöön

- Etenkin tiloissa, joissa
  - Käytön valvonta vaikeaa/mahdotonta
  - Hoidetaan päihdeongelmaisia, sekavia, lapsia
- Alkoholihuuhdetta harvoin tarvetta vaihtaa
  - iho-ongelmien
  - taloudellisten näkökulmien vuoksi

Käsihuuhteen valinnassa/vaihdossa huomioitavia seikkoja

- Teho (hoitoon liittyvien infektioiden väheneminen vai vaikuttavan aineen tehon osoitus)
- Soveltuminen käyttötarkoitukseen
- Käsihygienian toteutuminen/käyttö
- Taloudellisuus
- Turvallisuus
- Ekologisuus
- Annosteluratkaisut

Muita käsihuuhteen valintaan vaikuttavia tekijöitä

- Kuka käyttää/miten usein?
  - Työntekijä/asiakas
  - Yleiskäyttö/tietty tarkoitukseen
  - Tiheä vs. satunnainen käyttö?
    - Mahdolliset ongelmat tulevat esille nopeammin yksiköissä, joissa käyttö runsasta
- Hinta (/annos)
- Annostelulaitteet

Käsihuuhteiden vaikuttavia aineita

- Alkoholi
- Kvatit
- Klooriheksidiini
- Maitohappo
- Hopeayhdisteet

Kliiniset kontrolloidut tutkimukset?

Useimmat kemikaalit ovat turvallisia oikein käytettyinä

Alkoholit

- Etyylialkoholi (etanoli), propanolit tai näiden yhdistelmät
  - Ilmoitetaan usein painoprosenteina
- Puhtaan alkoholin desinfektio-teho heikko, käytetään vesiliuoksissa (60-90 paino-%)
- Useita kontrolloituja tutkimuksia, joissa on osoitettu hoitoon liittyvien infektioiden väheneminen tai vaikutus hoitotuloksiin (eri hoitoympäristöissä maailmanlaajuisesti)
  - Barrera L et al. 2011. Effectiveness of a hand hygiene promotion strategy using alcohol-based handrub in 6 intensive care units in Colombia. *American Journal of Infection Control* 39(8), 633-639.
  - Yeung WK et al. 2011. Clustered randomized controlled trial of a hand hygiene intervention involving pocket-sized containers of alcohol-based hand rub for the control of infections in long-term care facilities. *Infection Control and Hospital Epidemiology* 32(1), 67-76.
  - Kirkland KB et al. 2012. Impact of a hospital-wide hand hygiene initiative on healthcare-associated infections: results of an interrupted time series. *BMJ Quality and Safety* 21(12), 1019-1026.
  - Song X et al. 2013. Improving hand hygiene compliance in health care workers: Strategies and impact on patient outcomes. *American Journal of Infection Control* 41(10), e101-5
  - Helder OK et al. 2014. Sequential hand hygiene promotion contributes to a reduced nosocomial bloodstream infection rate among very low-birth weight infants: An interrupted time series over a 10-year period. *American Journal of Infection Control* 42(7), 718-722

Alkoholit jatkuu...

Edut

- Nopea teho
- Laaja mikrobeja tappava vaikutus
- Kuivuu nopeasti
- Ei aiheuta mikrobiresistenssiä
- Ei toksinen, harvoin allergisoi
- Eivät kontaminoidu herkästi

Haittoja

- Orgaaninen lika heikentää alkoholin tehoa
- Herkästi syttyvä (säilytys)
- Alkoholin väärinkäyttö
- Ei tehoa itiöihin, heikosti parasiitteihin, ihmisen norovirus?
- Ei pitkäaikaista vaikutusta
- Kuivattaa ihoa (käsihuhuhteisiin lisättävä ihoa hoitavia aineita: Glyseroli 1 – 3 % ja/tai muita ihoa hoitavia aineita)
- Haju

Kvatit (kvaternääriset ammoniumyhdisteet)

- Ammoniumkloridin synteettisiä johdannaisia (esim. didekyylidimetyyliammoniumkloridi, bentsalkoniumkloridi), voidaan yhdistää muihin aineisiin
- Teho mikrobeihin riippuu aineen koostumuksesta

Edut

- Hajuttomia, värjäämättömiä, toksisuus vähäistä
- Palamaton (turvallinen säilytys)
- Teho jatkuu kuivumisen jälkeen

Haitat

- Orgaaninen aines heikentää tehoa
- Ei tapa itiöitä, teho mikrobeihin riippuu aineen koostumuksesta
- Resistenssin muodostuminen?
- Kantaliuosten kontaminoituminen mahdollista (säilytysaine?)
- Herkistyminen mahdollista (aineen koostumus ja pitoisuus vaikuttaa)

Klooriheksidiini (*biguanidit*)

- Yleensä ihon desinfektiossa, vierasesineet, suuvedet
  - Teho paras grampositiivisiin bakteereihin
    - Näyttää myös gramnegatiivisten infektioiden vähenemisestä (tehohoitopotilaiden puhdistushoito)

Edut

- Välitön toksisuus vähäinen
- Palamaton, väritön, hajuton
- Teho jatkuu kuivumisen jälkeen

Haitat

- Vaikutus hitaampi kuin alkoholilla
- Saippua ja ihovoiteet voivat inaktivoida vaikutusta
- Herkistyminen mahdollista
- Voi aiheuttaa ihoärsytystä (aineen pitoisuus)
- Ei tehoa itiöihin, teho viruksiin vaihtelee
- Resistenssin muodostuminen?

PHMB, PHMG (biguanidit)

- PHMG/PHMB
  - Teho perustuu kationiseen varaukseen (pinta-aktiivisuus)
  - Laaja ja hyvä bakteereja tappava teho, ei tehoa itiöihin
  - Mutta: allergiaa, syöpää aiheuttava ja hengitysteitä ärsyttävää, etenkin suihkemaaisessa muodossa
  - PHMG (PolyHexaMethyleeniGuanidi):
    - käyttö on kielletty EU alueella kaikissa käyttötarkoituksissa alk. 2013
  - PHMB (PolyHexaMethyleeniBiguanidi) :
    - käyttö on kielletty tietyissä käyttötarkoituksissa (esim. ihmisen hygienia)

EI VAIHTOEHTO ENÄÄ KÄSIHUUhteissa

Maitohappo

- Tehoa bakteereihin ja hiivoihin, viruksista vaipallisiin viruksiin

Edut

- Välitön toksisuus vähäinen
- Biohajoava
- Teho jatkuu kuivumisen jälkeen
- Palamaton, väritön, hajuton

Haitat

- Saippua ja ihovoiteet voivat inaktivoida vaikutusta
- Herkistyminen mahdollista
- Voi aiheuttaa ihoärsytystä (aineen pitoisuus vaikuttaa)
- Orgaaninen lika heikentää tehoa
- Ei tehoa itiöihin, teho viruksiin vaihtelee

Yksittäisen tuotemerkin ominaisuudet voivat vaihdella vaikuttavan aineen kuvauksesta

Hopeayhdisteet

- Käyttö: antimikrobiset pinnoitteet ja tekstiilit, haavatuotteet
- Hopea tarttuu mikrobin pinnalla oleviin proteiineihin, tuhoaa soluseinän ja lopulta mikrobin
- Hyvin siedetty, palamaton, teho jatkuu kuivumisen jälkeen
- Teho hyvä bakteereihin, vaipattomat virukset?
- Mitkä tekijät vaikuttavat tehoon?
- Ympäristövaikutukset?

Otsonivesi? - kokeiluasteella

- Otsoni = hajuton, mauton kaasu
- Toksinen korkeilla pitoisuuksilla (keuhkot)
- Käytetään sekoitettuna veteen, otsoni tappaa mikrobit tehokkaasti nesteessä → ei tee nesteestä desinfektioainetta
- Soveltuu biofilmin poistoon putkistoissa, joiden desinfointi on muutoin vaikeaa tai mahdotonta
- Kuiva ilma heikentää tehoa, teho vaipallisiin viruksiin heikko
- Testaus alkuvaiheessa:
  - Testattu kirurgisessa käsiendesinfektiossa – alkoholihuuhte oli tehokkaampi EN12791, 20 osallistujaa (Appelgrein C et al. 2016. Journal of Hospital Infection 92(4), 340-343)
  - Verrattu otsonivettä alkoholikäsihuhuhteeseen laboratorio-olosuhteissa, EN1500 (E.coli), 30 osallistujaa. Ei tilastollisesti merkitsevää eroa. Käyttäjät haistaneet otsonin hajun, turvallisuutta selvitettävä (Braidablik HJ et al. 2019. Journal of Hospital Infection)
  - Lisätutkimustieto kliinisissä olosuhteissa tarpeen

EN-testien hyödyntäminen valinnassa

- Mihin tarkoitukseen käsihuuhdetta on tarkoitus käyttää
- Edellytetään näiden testien läpäisyä

EN1500 Tavanomainen käsien desinfektio

- Millä määrällä tuotetta ja millä hieronta-ajalla testi läpäisty
- Usein 3 ml ja 30 sekuntia

EN12791 Kirurginen käsien desinfektio

EN14776 Teho viruksiin

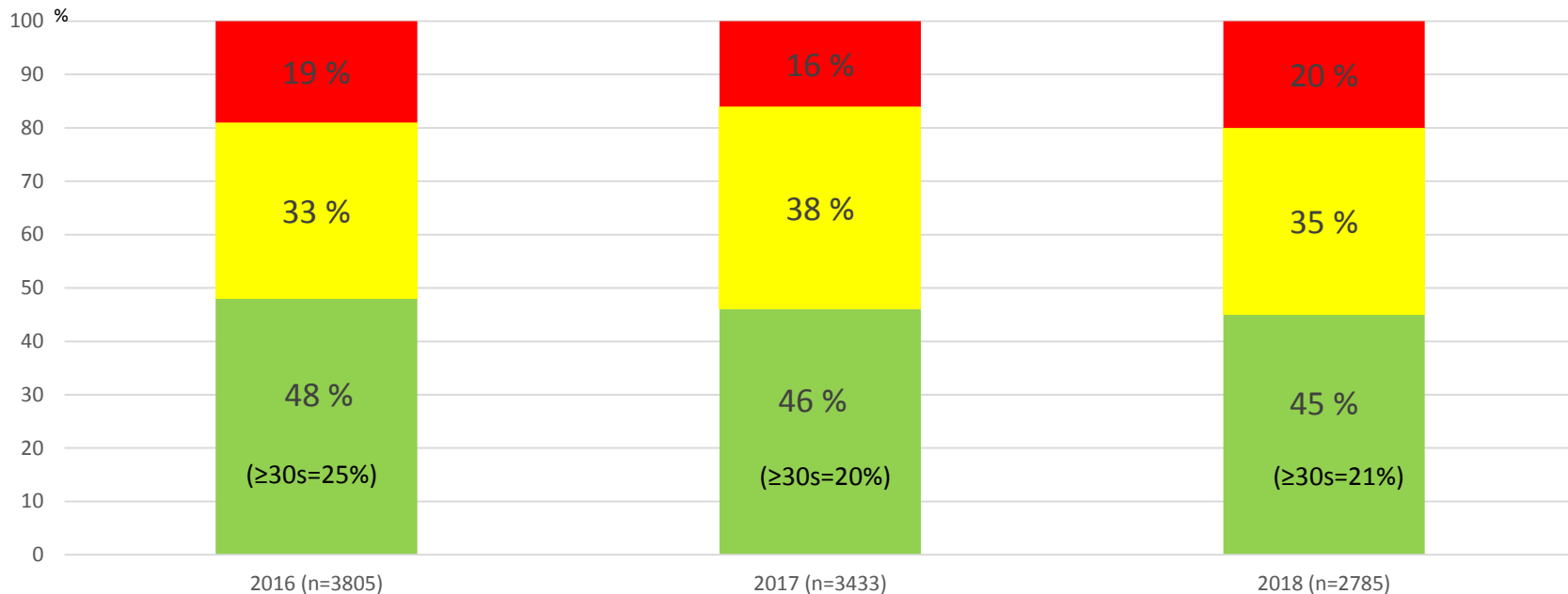
Tosielämä ei ole kuitenkaan laboratorio

- EN-testien lisäksi tarvitaan kokeellisia tutkimuksia kliinisissä oloissa
- Jos tuotetta otetaan vähemmän/käytetään lyhemmän aikaa, kuka takaa tehon?

Käsihygienian toteutuminen Siun sote 2016 - 2018

■ 20 sekuntia tai yli ■ 1-19 sekuntia ■ 0 sekuntia (=ei lainkaan)

Käsihuuhteen vaihdossa huomioitavaa

- Parantaako käsihuuhteen vaihto käsihygienian toteutumista?
  - Henkilökunnalla? Potilailla? Vierailijoilla?
  - Tavoite: kaikilla
- Sitoutuuko henkilökunta ohjeen mukaiseen käyttöön?
  - Kuivuuko helposti
  - Kertyykö käsiin, levittykö hyvin
  - Miltä iho tuntuu (tahmeus), tuleeeko iho-oireita (ärsytysihottuma, allerginen ihottuma)
  - Onko suojakäsineiden pukeminen helppoa
  - Tuoksu/haju (subjektiivista)

Ärsytysihottuma

- Yleisin käsi-ihottuma
- Voi tulla kenelle vaan
- Ihon kuivuminen ja atooppinen taipumus lisäävät riskiä
- Oireet monenkirjavia:
  - ihon kuivuminen, halkeilu, kutina, kirvely, pistely, punoitus, hilseily, vesirakkulat, näppylät
- Usein oireet alkavat käsien ihon ohuimmilta alueilta
  - Sormien välit, kämmenselkä, ranteet
- Mihin vuodenaikaan tuote vaihtuu/koekäyttö tehdään?

Allergian aiheuttamat käsi-ihottumat

- Syntyy, kun kädet ovat jatkuvassa kosketuksessa herkistävälle aineelle
  - Aiheuttajaa ei voi ennakoida
  - Periaatteessa mille tahansa voi herkistyä (yleisimmin hajusteet ja säilöntäaineet)
- Kosketusallergiassa elimistöön muodostuu pysyvä, poikkeava reagoititapa
  - Tietty aine saa aikaan oireita aina
- Oireet voivat alkaa nopeasti tai hitaasti

Tuotteissa olevat ainesosat tulee selvittää jo ennen käytön aloitusta

Alkoholikäsihuuhde ja henkilökunnan iho-oireet

- Alkoholikäsihuuhdetta suositellaan myös atoopikoille
  - Ei pahenna jo ennestään ärtynyttä ihoa
  - Bakteerien väheneminen iholta helpottaa useiden ihottumien paranemista
- Aluksi alkoholi kirvelee
  - Ihon syvemmissä kerroksissa olevat kipureseptorit reagoivat
  - Ei ole vaarallista
- Käsihuuhde on hyvä ”testi” iho-ongelmista
  - Paljastaa mahdolliset ihovauriot, joita muutoin ei ole havaittu
- Kirvelevä vaikutus menee ohi muutamassa päivässä
  - Käsihuuhteen hoitavat aineet (glyseroli) muovaa sarveissolukon pintakerroksia → reitti kipureseptoreihin sulkeutuu
  - Huom! Oikea käyttö: hiero kuivaksi, älä kuivaa tai huuhtelee
  - Alkoholi on liuotin...! Käsien on oltava kuivat ennen käsineen pukemista!

Miten toimia, jos epäilee käsihuuhteen aiheuttavan käsien iho- oireita?

- Toimitaan, kuten muissakin tilanteissa, joissa epäillään tietyn aineen/työtehtävän aiheuttavan oireita
  - Lääkärin tutkimus ja allergiatestaus
  - Ei johtopäätöksiä ilman selvitystä
- Tulee selvittää
  - Onko oireita yksittäisellä henkilöllä/useilla työntekijöillä?
  - Työntekijän käyttämät kemikaalit (niin työssä kuin kotona) → Milloin oireita?
  - Käsikorujen käyttö, käsienpesu ja käsineiden käyttötavat (käsineiden hautova vaikutus)
  - Käytössä olleita kemikaaleja ja työtapoja voi joutua vaihtamaan
- Mikä aine herkistää?
  - Käsihuuhteissa on vaikuttavan aineen lisäksi myös muita aineita
    - Ihoa kosteuttavat aineet, säilöntäaineet, viskositeettiä lisäävät aineet ym.
    - Alkoholille ollaan ERITTÄIN harvoin allergisia
    - Yhteistyö toimittajien kanssa tärkeää

Käsihuuhde (myös alkoholiton) on kemikaali

- Käsihuuhteet ovat biosidivalmisteita (biosidi = solumyrkky)
- Kuuluvat biosidilainsäädännön pariin
  - Valvova viranomaisena Suomessa TUKES
  - Biosidiasetuksen mukaisen luvan omaavat valmisteet löytyvät TUKESin rekisteristä <https://tukes.fi/asiointi/rekisterit/biosidit>
  - Mikäli valmiste ei löydy rekisteristä, ei vaikuttavan aineen arviointi ole vielä valmis
    - Valmiste voi olla markkinoilla, mutta valmistaja/markkinoija vastaa tuotteen turvallisuudesta ja tehokkuudesta
- Alkoholiton huuhte EI ole ”myrkytön”, ”vähäriskinen biosidivalmiste”, ”haitaton”, ”luonnollinen”, ”ympäristöystävällinen” tai ”eläinystävällinen”
  - Tällaisia merkintöjä ei saa mainonnassa/markkinoinnissa käyttää

Siun

Yksi toimintamalli, kun olemassa alkoholikäsihuuhteen väärinkäytön mahdollisuus

- Alkoholikäsihuuhde vain valvottuihin kohteisiin
- Henkilökuntaa/asiakkaita ohjataan pesemään kädet vedellä ja saippualla käsihygieniää edellyttävissä tilanteissa
  - Henkilökunta kuljettaa alkoholipohjaista käsihuuhdetta mukanaan työasun taskussa
- Tarvittaessa hankitaan lisäksi yleisiin tiloihin alkoholiton käsihuuhde

Yhteenveto

- Alkoholikäsihuuhte on edelleen ensisijainen käsihuuhte
- Alkoholittomille vaihtoehdoille tilausta marginaalisissa tapauksissa, vaihtoehtoja on jo useita
  - Pitkäaikaiset käyttökokemukset/kliiniset kontrolloidut tutkimukset vielä puuttuvat
- Uuden käsihuhuhteen käyttöönotto tulee aina suunnitella huolella

→ **palaaminen entiseen, mikäli vaihto heikentää käsihygienian toteutumista**

Lähteitä

- Erasmus V, Daha TJ, Brug J, Richardus JH, Behdrendt MD, Vos MC & van Beeck EF. 2010. A systematic review of studies on compliance to hand hygiene guidelines in health care. *Infection Control and Hospital Epidemiology* 31(3), 283-94
- EU Council. 2009. Council recommendation on patient safety including the prevention and control of healthcare associated infections.
- Finlex. 2010. Terveystieteiden tutkimuskeskuslaki 1326/2010.
- Gould DJ, Moralejo D, Drey N & Chudleigh JH. 2010. Interventions to improve hand hygiene compliance in patient care. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2010, Issue 9. Art. no: CD005186.
- Kampf G. 2018. Efficacy of ethanol against viruses in hand disinfection. *Journal of Hospital Infection* 98(4), 331-338.
- Luangsanatip N, Hongsuwan M, Limmathurotsakul D, Lubell Y, Lee AS, Harbarth S, Day NPJ, Graves N & Cooper BS. 2015. Comparative efficacy of interventions to promote hand hygiene in hospital: systematic review and network meta-analysis. *BMJ* 2015; 351:h3728.
- Son C, Chuck T, Childers T, Usiak S, Dowling M, Andiel C, Backer R, Eagen J & Sepkowitz K. 2011. Practically speaking: rethinking hand hygiene improvement programs in health care settings. *American Journal of Infection Control* 39(9), 716-24.
- THL. 2017. Viisi muistisääntöä käsihygieniaan.
- WHO. 2009a. WHO guidelines on hand hygiene in health care.
- WHO. 2009b. Guide to implementation: a guide to the implementation of the WHO Multi-modal Hand Hygiene Improvement strategy.

SAVE LIVES

Clean **Your** Hands

#safeHANDS

*Kiitos
mielenkiinnosta!*

World Health
Organization

SAVE LIVES
Clean Your Hands

Clean Care
is Safer Care
2005-2015